

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
ТА СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ**

**СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ
АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО
СУСПІЛЬСТВА**

**МАТЕРІАЛИ VII ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
СТУДЕНТІВ, АСПІРАНТІВ, ВИКЛАДАЧІВ ТА СПІВРОБІТНИКІВ**

(Суми, 18-19 квітня 2019 року)

**Суми
2019**

Акагха Десент Чуквуемекат,

студент Сумського державного університету

Чілукурі Нандана Редди,

студентка Сумського державного університету

Віктор Завгородній,

ст. викладач кафедри мовної підготовки іноземних громадян

Сумського державного університету

НАЦІОНАЛЬНА СПЕЦИФІКА МОВНОГО ЕТИКЕТУ В СИТУАЦІЇ ЗВЕРНЕННЯ (НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНИ, ІНДІЇ ТА НІГЕРІЇ)

Актуальність теми. Коли будь-хто приїжджає в іншу країну і не знає її культури, йому дуже складно домогтися успіху в спілкуванні. Це повною мірою відноситься до іноземних студентів, які вибрали для одержання освіти Сумський державний університет. Якщо іноземний громадянин хоче вивчити культуру країни, він обов'язково повинен мати знання про мовленнєвий етикет, прийнятий в цій культурі.

Відомий лінгвіст Є. М. Ширяєв дає таке визначення поняття «культура мовлення»: «Культура мовлення – це такий вибір і така організація мовних засобів, які в тій чи іншій ситуації спілкування при дотриманні сучасних мовних норм і етики спілкування дозволяють забезпечити найбільший ефект у досягненні поставлених комунікативних завдань» [4, с. 9 – 10]. Одним з найважливіших компонентів мовленнєвого етикету є ситуація звернення.

Метою роботи є визначення деяких рис національної специфіки мовного етикету в ситуації звернення на прикладі України, Нігерії, Індії для коректного використання звертань в різних обставинах спілкування.

Завдання дослідження. Простежити функціонування різних типів звернень в українській мові, а також в державних мовах Нігерії та Індії.

В українському мовленнєвому етикеті існує багато варіантів звернень [2,3]. Звертання – найяскравіший і часто вживаний вид мовленнєвого етикету. Суть

його полягає в тому, щоб назвати співрозмовника з метою привернути його увагу, звернутись з проханням чи пропозицією.

Таке встановлення контакту із адресатом відбувається через етичні формули звертання. В офіційно-діловому стилі звертання традиційно використовується в листах та в усному спілкуванні.

Система етикетних звертань української мови зазнала в своєму історичному розвитку багато змін, що пояснюється її залежністю від соціальної організації суспільства. Сьогодні реєстр слів-звертань офіційного вжитку складають *пане (пані, панове), добродію (добродійко, добродіі), друзі, товариство, колеги, громадо, громадянине (громадянку, громадяни), товаришу (товаришко, товариші)*, які супроводжують етикетні означення *вельмишановний, вельмиповажний, глибокоповажний, високодостойний, шановний, дорогий*, напр.: високоповажний пане Президенте, глибокоповажні пані та панове, дорогі друзі, високоповажна святочна громадо, шановні колеги. Слід зауважити, що звертання *товаришу (товаришко, товариші)*, яке у радянський час витіснило всі інші звертання, ідеологізувалося і функціонувало для називання соратника по партії, поступово виходить зі сфери активного вживання.

Вибір звертання значною мірою залежить від тональності спілкування. Офіційна величальна функція закріпилася сьогодні за звертанням *пане (пані, панове)*. В офіційному, здебільшого усному, спілкуванні послуговуються цим звертанням у поєднанні з прізвищем, професією або посадою у кличному відмінку або назвою особи за фахом чи родом діяльності, напр.: *пане Божко, пане професоре, пане ректоре* Звертаються до співрозмовника на ім'я, на ім'я по батькові, за званням, посадою чи професією: *пані Тетяно, колего Олено Миколаївно, Миколо Олександровичу*.

Кличний відмінок є нормативною формою звертання в українській мові: *Ольго Іллівно, Святославе Володимировичу*. Так само у звертанні до іноземців: *Десенте, Нандано, Лоло, Анкіто* тощо.

Багато особистих імен мають повний і зменшувальні варіанти. Для іноземця важливо розрізнити їх і розуміти, що зменшувальний і повний варіанти вживаються в різних ситуаціях. Наприклад, зменшувальним варіантом жіночого імені Ольга є форма Оля. Так називають дівчину батьки та друзі. Якщо мама або друзі звернуться до неї Ольга, це ознака серйозної розмови або образи. У Нігерії в одного імені також може бути кілька варіантів. Наприклад: Десент (Decent), Чуквуемека (Chukwuemeke), Учечи (Uchechi), Емека (Emeka), Учи (Uchie) тощо. Так само в Індії: Нандана (Nandana) – Нанду (Nandu) – Нані (Nani), Анкіта (Ankita) – Анку (Anku) – Анкіт (Ankit).

В їх вживанні немає великих відмінностей від української культури: Емека (Emeka) хлопця, а Анкіт (Ankit) дівчину будуть називати батьки, друзі, інколи викладачі; Учи (Uchie), Анку (Anku) – варіанти імені для друзів, Чуквуемека (Chukwuemeke) – більш офіційний варіант імені. У Нігерії одна людина може мати багато імен. Одне йому при народженні дає батько, друге – мати, третє – бабуся, четверте – дідусь, п'яте – тітка тощо. В нашому випадку Чуквуемека (Chukwuemeke) – ім'я від батьків, Учечи (Uchechi) назвала його бабуся. Однак офіційно в паспорті у кожного може бути зафіксовано не більше двох імен. Варто зазначити, що в окремих штатах Нігерії (Akwa-Ibom State, Crossriver State) в офіційних документах записується ім'я батька, наприклад: Ідунг Емаедіонг Ндіфреке, Ессіет Анні Пітер. Однак при зверненні такі повні форми використовуються рідко. Цікаво, що у паспорті студентки з Індії стоїть лише одне ім'я, без прізвища – Анкіта.

В офіційній обстановці в українському мовному етикеті використовується специфічна форма звернення «ім'я + по батькові». На ім'я по батькові звертаються до старших за віком або статусу, до колег, до малознайомих людей. Так, студент на ім'я по батькові повинен звертатися до викладача, декана, працівників деканату або гуртожитку.

У Нігерії в ситуаціях звернення до старших за віком або статусом, до колег, до малознайомих людей використовують слова miss, mistress (mrs), madam (ma), sir, master. Молодші школярі при зверненні до вчителя можуть використовувати

звернення *aunty* (тітка), *uncle* (дядько). Часто студенти з Нігерії на уроці можуть звернутися так: *madam* (*ma*), *sir*, *master* або «викладаче». Але для українського мовного етикету це помилка: до викладача потрібно звертатися на ім'я по батькові. Наприклад: «Ганно Іванівно, коли у нас буде іспит?», а не «Викладаче, коли у нас буде іспит?». При зверненні до незнайомої людини (на вулиці, в транспорті, в магазині) в Україні правила мовного етикету радять використовувати невизначені конструкції. Наприклад: «Вибачте, скільки коштує один талон?», «Скажіть, будь ласка, як проїхати до університету?». Часто на вулиці студенти чують інші форми звернення «хлопче / дівчинко», «молодий чоловіче, юначе, дівчино», але їх потрібно вживати дуже обережно, щоб нікого не образити.

В Нігерії проживає 250 етнічних груп, представники яких говорять на 521 мові. Англійська мова є офіційною мовою в країні, проте в дуже складній етнополітичній ситуації в Нігерії тривають дискусії з приводу розвитку і збереження місцевих автохтонних мов. 2/3 населення країни говорять на піджин-інгліш, який є маркером ідентичності та солідарності. Для контакту між людьми використовується саме піджин, або спрощена англійська мова. Найбільш популярними формами звернення є слова *bros* (брат), *sis* (сестра), *aunty* (тітка), *uncle* (дядько), *pikin* (малюк), *oga* (бос) та ін.

В Індії розмовляють на 447 різних мовах, 2 тисячах діалектів. В північній Індії, звідки приїхала більшість наших студентів, найбільш поширеною мовою є хінді. Всіх незнайомих чоловіків називають «сааб джи» (сер), а якщо одного віку, то «вир джи» (старший брат) або «яаар» (один). Якщо звернення йде до чоловіка старшого віку, то «анкл джи» (від англійського «дядько»). Жінок похилого віку звать «анти джи» (тітонька), не дивлячись на те, що тіточок з матиного і з батькового боку називають по-іншому – «маммі джи» і «пуху джи» відповідно. Дівчат називють «диди» (сестра), близьких друзів-чоловіків «бхаи/ бхая джи» (брат). Сикхів, наприклад, просто називають «сардар джи» або скорочено «сар джи» (сардар – сикх взагалі). Шанобливу частку джі можна вживати і безособово, не знаючи імені, а можна і після імені.

Якщо до старших братів і сестер в сім'ї звертаються відповідно «віір джи» і «диди джи», то по відношенню до молодших ніякого звернення немає – їх називають просто по іменах. Старших за іменами називати не можна, бо це вважається неповагою.

Звернення до дядьків і дружин дядьків з матерної і з батькової сторони різні, в залежності від «черговості» дядьком за віком.

Цікаво, що в панджабі (одна з офіційних мов Індії) є форма звернення на «ти» (toon - 'n - легкий носовий звук), і на «ви» (tusi), але сенс відрізняється від того, що є в українській мові. На «ви» звертаються до всіх, включаючи батьків і родичів старшого віку, і навіть подружжя звертаються один до одного в основному на «ви», дуже рідко переходячи на більш просте звернення на «ти» – це вважається більш романтичним. На «ти» звертаються до всіх молодших і при бажанні висловити неповагу.

Офіційно до співрозмовників звертаються відповідно їх статусу – "Professor", "Sir", "Mister", "Miss", а далі йде прізвище. Не знаючи українських етикетних форм, індійські студенти так звертаються й до наших викладачів, що не відповідає вітчизняній специфіці спілкування.

Основні результати та висновки дослідження, їх цінність. Щоб спілкування укорайнською мовою в Україні було успішним, іноземним студентам треба вивчити правила мовного етикету, прийняті в даній культурі. Це потребує певного часу і зусиль викладачів.

Список використаних джерел:

1. Дмитрук Л. Особливості українського мовленнєвого етикету / Л. Дмитрук // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені ВО Сухомлинського. Серія : Педагогічні науки – 2016. – № 1 (52). – С. 273–276.
2. Мацюк З. О. Українська мова професійного спілкування: [навч. посібн.] / З. О. Мацюк, Н. І. Станкевич. – К. : Каравела, 2005. – 352с.
3. Стахів М. Український комунікативний етикет: Навч.-метод. посіб. / Стахів Марія Олексіївна – К. : Знання, 2008. – 245 с.

4. Ширяев Е. Н. Что такое культура речи / Е. Н. Ширяев // Мы сохраним тебя, русский язык. – М. : Наука, 1995, С. 9–10.

Ольга Коньок,

старший викладач кафедри мовної підготовки іноземних громадян
Сумського державного університету

Джоші Руші,

студент Сумського державного університету

ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ОЦІНКИ В УКРАЇНСЬКИХ ТА ІНДІЙСКИХ ПАРЕМІЯХ

Актуальність теми. Пареміологічна картина світу є важливою складовою національної картини світу. У науковій літературі пареміологічна картина світу визначається як «найбільш специфічний національно і культурно маркований фрагмент мовної картини світу, у якому «дух народу», особливості його світобачення і ціннісні пріоритети, моральний та естетичний досвід і знання етносу, ключові правила етикету віддзеркалюються найбільш виразно» [3]. Інакше кажучи, у пареміях відображено всі аспекти і сфери діяльності буття людини, паремії становлять собою певний морально-етичний код тієї чи іншої нації, розкривають особливості менталітету цієї нації, висвітлюють її цінності.

У пареміях, з одного боку, відбивається «наївна», побутова картина пізнання світу, з іншого – міститься морально-етична оцінка ситуацій і вчинків людини; з одного боку, паремії є певним узагальненням життєвого досвіду, з іншого – становлять собою сентенції-повчання на підставі цього досвіду.

Науковці зазначають, що саме в пареміях втілено культурно-національний світогляд, відображені в короткій формі категорії й установки життєвої філософії народу як носія конкретної мови, що дозволяє кваліфікувати їх як стереотипи народної самосвідомості [5].